

Скиба Ольга Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри української та зарубіжної літератур
ДЗ «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка»

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Питання вивчення народних весільних традицій в середній школі, яке ще не ґрунтовно розроблене в методиці вітчизняної літератури, сьогодні надзвичайно актуальне, оскільки життя і суспільство потребують гармонійно розвинених особистостей, які будуть розвивати і примножувати кращі традиції українського народу. Нові підходи до духовного виховання молоді потребують таких форм і методів роботи, які б найбільш активно залучали їх до вивчення джерел національної культури. Фундаментом такого виховання є родинні та загальнонародні традиції, звичаї, обряди, скарби народнопісенної творчості, твори письменників, в яких простежується вкраплення фольклорних зразків.

Актуальності набуває потреба визначення оптимальних організаційних форм роботи вчителя-словесника для вдосконалення процесу із вивчення весільних обрядодійств у творах українських та зарубіжних письменників.

У своїх працях провідні науковці: Н. Волошина [1], О. Куцевол [3], Н. Мафтин [8], О. Слоньовська [8], Г. Токмань [9], З. Шевченко [10] досліджують організаційні питання щодо залучення учнів до вивчення фольклорних джерел творчості майстрів художнього слова. Обґрунтовують сутність та доцільність готовності майбутнього вчителя-словесника до творчо-пошукової роботи із зазначеної проблеми С. Жила [1], В. Шуляр [11] та ін. Погоджуємося з думкою Н. Логвіненко та Н. Вівчарик про необхідність вивчення взаємозв'язків між фольклором та художньою літературою, фольклористичної діяльності письменників [4].

Мета статті полягає у визначенні оптимальних організаційних форм роботи вчителя-словесника з вивчення весільних традицій на основі тексту творів українських та зарубіжних письменників.

Згідно чинних програм з української літератури методична модель розгляду фольклорних джерел літературних творів пов'язана з вивченням творчого доробку письменників.

На початкових етапах навчання учням доцільно пояснити, що елементи весільних традицій неодноразово зустрічаються в художніх текстах, які вивчаються на уроках української та зарубіжної літератури (І. Котляревський «Наталка Полтавка»; Т. Шевченко «Назар Стодоля», «Наймичка»; Г. Квітка-Основ'яненко «Маруся», «Сватання на Гончарівці», «Козир-дівка»; О. Кобилянська «Земля», «У неділю рано зілля копала»; І. Кочерга «Свіччине весілля»; Г. Тютюнник «Оддавали Катрю»; І. Нечуй-Левицький «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я»; Марко Вовчок «Сон», «Козачка», «Інститутка»; Ю. Федькович «Люба згуба»; П. Куліш «Гордовита пара», «Настуся»; Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»; Т. Осьмачка «Старший боярин»; У. Самчук «Марія»; В. Пачовський «Ведуть дружби до шлюбу...», «До вечері в шлюбнім строю»; В. Бобинський «Ніч кохання»; Б.-І. Антонич «Весілля», «Весільне», «Весільна ніч»; М. Гоголь «Вечори на хуторі поблизу Диканьки»; Г. Флобер «Пані Боварі»; Стендаль «Червоне і чорне»; Е. Золя «Ругон-Маккари», Дж. Остін «Емма» та ін.). На основі зазначених творів (драм, п'єс, повістей, романів, оповідань, поем, віршів), учні мають змогу простежити використання письменниками елементів родинної обрядовості, етапів весілля, мотивів весільної лірики, а також порівняти традиції європейського та українського весілля [5, 6, 7].

Одним із основних етапів уроку є: 1) розкриття поняття про весільну обрядовість та весільний фольклор; 2) з'ясування місця зразків народної творчості у весільній обрядовості; 3) дослідження основних складових весільної обрядовості; 4) порівняння опису традиційного українського весілля із описом весільних елементів у текстах зарубіжних та українських письменників, у наукових фольклористичних працях, в енциклопедії, в інших народознавчих джерелах. Наступний етап роботи – читання й обговорення прочитаного тексту. Велике значення для засвоєння весільних обрядів та фольклорних жанрів, що їх супроводжують, мають пошукові, творчі, науково-дослідницькі роботи учнів. Це і є наступний етап роботи (презентації, відгуки, рецензії, анотації до творів, виготовлення весільної атрибутики, опис весільних традицій з використанням

краєзнавчого матеріалу, участь у дискусії, ґрунтовний аналіз запропонованих творів майстрів художнього слова, пошук джерел інформації, узагальнення інформації, оформлення нотатків дослідження).

На уроках літератури рідного краю доцільно звернути увагу на весільні традиції рідного краю, весільні звичаї, повір'я, символи тощо. Важливо ознайомити учнів із проблемою впливу народних звичаїв на творчість регіональних письменників. Уведення в науковий обіг загальної картини особливостей побутування новочасної весільної традиції рідного краю сприяє створенню повної фактологічної основи для повноцінного осмислення української народнопоетичної творчості, українського весільного фольклору як загальнонаціональної етнокультурної цілісності в єдності її минулих надбань і новочасного фольклорного процесу.

Для отримання якісних шкільних знань про весільні традиції, жанри весільного фольклору, нами було запропоновано таку низку етапів роботи: 1) письмовий стислий переказ тексту з елементами опису весілля в художньому стилі; 2) інсценізація весільних обрядів за творами зарубіжних та українських письменників з метою порівняння традицій європейського та українського весілля; 3) створення проблемно-дослідницької теки з питань побутування основних етапів весільної драми, народних повір'їв у структурі весільного обряду рідного краю, організації весільного застілля та ін.; 4) порівняльна характеристика весільних оберегів, їх символіки; 5) доповіді з теми «Весільні обереги моєї місцевості» в періодиці; 6) презентація шкільних робіт зі створення моделей сценарію сучасного весільного свята; 7) повідомлення на теми: «Весільні аксесуари як обереги», «Тексти-замовляння на щастя, багатство та благополуччя», «Ритуальне застосування свічки у весільних обрядах», «Образ калини як один із найпопулярніших образів української весільної і ліричної пісень»; 8) тестування з теми: «Весільна обрядовість у творах українських та зарубіжних письменників»; 9) укладання портфоліо про дослідження весільного репертуару місцевими краєзнавцями; 10) участь у проведенні майстер-класів із народних ремесел: виготовлення ляльки-нареченої, розпис весільних птахів, плетіння барвінкового весільного вінка.

Таким чином, учні закріплюють знання про оригінальність набутків вітчизняної культури і мистецтва, починають повніше усвідомлювати, яку роль у формуванні літературних сюжетів відіграють народнопоетичні мотиви.

Проаналізовані педагогічні джерела й шкільна практика засвідчили, що знання учнів поглиблюються і в позакласній роботі з української літератури. Зазначимо, що проведення уроків з української та зарубіжної літератури невіддільне від позакласної роботи з предметів та має великий освітньо-виховний вплив на школярів. Учні набувають і збагачують знання про усну народну творчість, фольклорні джерела літературних творів протягом усіх років навчання в школі. Сьогодні допускається включення в навчальний план факультативів і спецкурсів, які дозволять узагальнити й систематизувати знання учнів про народні весільні традиції, формувати навички фіксації й аналізу фольклорних творів та літературних текстів з описом весільних елементів, звичаїв, обрядодій [2].

Широкий дослідницький інтерес становить співпраця вчителя і учнів у процесі діяльності фольклорних студій, гуртків, факультативних занять, науково-творчих фольклорних секцій, товариств, інтерактивного театру.

Вивчення весільної обрядовості у позаурочній діяльності загальноосвітнього навчального закладу здійснюється також через залучення старшокласників до участі в експедиціях, конференціях тощо.

Отже, зазначена діяльність дозволяє не тільки забезпечити засвоєння певного обсягу знань з етнології, фольклористики, літературознавства, а й зрозуміти специфіку художньої трансформації весільних традицій, образів у творах майстрів художнього слова. Перспективним вбачаємо обґрунтування доцільності компаративного вивчення елементів весільної обрядовості в творах зарубіжних та українських письменників на факультативних заняттях, стану дослідження означеної проблеми на основі новітніх вітчизняних і регіональних фольклористичних джерел, проблеми формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації спецкурсів з вивчення весільної атрибутики й предметів історико-краєзнавчого характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина Н.Й., Жила С.О. Твори споріднених галузей мистецтва на уроках літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. №2. С. 2–6.

2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)». URL: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base64/ukr64541/index.htm>.
3. Куцевол О.М. Методична творчість учителя літератури та його професійно-креативні якості. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: монографія. Акімова О.В., Галузьяк В.М. [та ін.]. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТЛ», 2014. С. 197–223.
4. Логвіненко Н.М. Фольклористика в системі літературної освіти старшокласників. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 12. С. 22–24.
5. Скиба О.В. Підготовка студента-філолога до вивчення весільної обрядовості та фольклору в середній загальноосвітній школі. Образне слово Луганщини: матеріали XVI Всеукр. практ. конф. імені Віктора Ужченка (26 травня 2017 р., м. Старобільськ). Вип. 16. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. С. 182–186.
6. Скиба О.В. Шкільне вивчення елементів весільної обрядовості у творах українських письменників. Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції в навчанні української, російської та іноземних мов у закладах освіти різних типів». Старобільськ, 2015. С. 16–21.
7. Скиба О.В. Весільна обрядовість Східної Слобожанщини: сучасна інтерпретація. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 130 с.
8. Слоньовська О.В., Мафтин Н.В., Вівчарик Н.М. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2018. 224 с.
9. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Академія, 2012. 312 с.
10. Шевченко З.О. Загальнокультурний контекст вивчення української літератури у 8–9 класах на факультативних заняттях. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 4. С. 20–23.
11. Шуляр В.І. Планування літературної освіти школярів: технологічна концепція. Миколаїв, 2006. 96 с.